

TOMASZ STOLARCZYK
(Uniwersytet Łódzki, Łódź)

POŁONIKA W KSIĘGOZBIORACH BIBLIOTECZNYCH
DOMINIKANÓW W GIDLACH, ŁĘCZYCY, ŁOWICZU,
PIOTRKOWIE TRYBUNALSKIM I SIERADZU
W XVI–XVIII WIEKU

Celem niniejszego przyczynku jest przedstawienie poloników znajdujących się w bibliotekach Zakonu Braci Kaznodziejów, zwanych dominikanami, w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu w XVI–XVIII wieku. Możliwe stało się to dzięki inwentarzom bibliotecznym, przechowywanym w Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie, w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku oraz zbiorom ksiąg poddominikańskich zachowanych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku i w Bibliotece Kolegium Filozoficzno-Teologicznego OO. Dominikanów w Krakowie¹. Bardzo pomocna

¹ Archiwum Polskiej Prowincji Dominikańskiej w Krakowie (dalej: APPDK), sygn. Łw2: *Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lovicensis ab Anno 1600–1644* (dalej: CPDCLv), s. 26–31, 39–41; APPDK, sygn. Pt2: *Kopiarz dokumentów dotyczących klasztoru OO. Dominikanów w Piotrkowie 1471–1610* (dalej: KKDPt); APPDK., sygn. Sd2: *Copiarium privilegiorum Summorum Pontificum, Regum, actorum iudicialium et aliorum documentorum conventus Siradiensis Ordinis Praedicatorum spectans 1377–1692* (dalej: CPCS), s. 173–189, 223–229; Archiwum Diecezjalne we Włocławku (dalej: ADWł), sygn. Zak. 16(291): *Msze odprawiane w 1775 r. i rachunki klasztoru w Gidlach z lat 1636–1670: Libri Conuentus Gidlensis conscripti in Anno Domini 1639 Die 20 Januarii* (dalej: LCG); *Copiarium privilegiorum et aliorum documentorum Conventus Lanciciensis Ordinis Praedicatorum 1387–1616 – Kopiarz przywilejów i innych dokumentów konwentu łęczyckiego Zakonu Kaznodziejów 1387–1616*, oprac. T. Stolarczyk, współpraca D. Gwis (dalej: CPDCL), Łęczycza 2009, s. 69–73, 78–80; Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie (dalej: BUW); Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku (dalej: BWS-DWł); Biblioteka Kolegium Filozoficzno-Teologicznego OO. Dominikanów w Krakowie (dalej: BKFT); o inwentarzach bibliotek dominikańskich zob. T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze biblioteczne klasztorów dominikańskich w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu* [w redakcji „Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych”]; katalog inkunabułów i starodruków poddominikań-

przy identyfikacji tytułów poszczególnych ksiąg jest oczywiście *Bibliografia polska* Karola Estreichera².

Poniżej znajduje się wykaz poloników według kolejności alfabetycznej³:

Anatomia Dvchowna Stanisława Horolta (Sieradz)⁴, *Apostolstwo* Szymona Drykowskiego (Sieradz)⁵, *Arka Testamentu* (Gidle) i *Świątnica Pańska* (Gidle) Szymona Starowolskiego⁶, 1 egzemplarz *Biblii* w języku polskim (Gidle), w łęczyckiej także 1, w piotrkowskiej również 1, a w sieradzkiej 3 egzemplarze⁷, *Człowiek Chrześcianski*⁸ (Sieradz), *Dni Roczne Swietych* Michała Sieykowskiego (Sieradz)⁹, *Eucharistia* (Łowicz) Stanisława Karnkowskiego¹⁰, *Głos Pana* Marcina Rubczyńskiego (Sieradz)¹¹, *Gospodarz nieba i ziemie* (Gidle)¹², *Gospodyni nieba i ziemie* (Gidle) Jacka Liberiusza¹³, *Kazania dwoiakie* Franciszka Rychłowskiego (Gidle)¹⁴, *Kazania na niedziele całego roku* Aleksandra Lorencowica (Gidle)¹⁵, *Kazania na Niedziele y Święta* (Łęczyca, Łowicz) oraz *Kazania O Siedmi Sakramentach* (Sieradz) Piotra Skargi¹⁶, *Kazania na niektóre święta i niedziele* Szymona Karpińskiego (Gidle)¹⁷, *Kazania na niektóre święta i niedziele* Franciszka Salezego (Gidle)¹⁸, *Kazania Niektóre* Jana Franciszka Kurdwanowskiego (Sie-

skich w BWS DWI – zob. T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów i starych druków poddominikańskich z Sieradza w Bibliotece Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Forum Bibliotek Medycznych” VIII, 2015, nr 1, s. 141–194.

² K. Estreicher, *Bibliografia polska*. Cz. III: *Stolecie[!] XV–XVIII w układzie abecedowym* (dalej: Estreicher), t. 1–24, Kraków 1891–2007.

³ Przy skróconych zapisach tytułów w inwentarzach bibliotecznych zastosowano metodę bibliograficzną „[...] polegającą najpierw na dekompozycji spisu na poszczególne jednostkowe opisy bibliograficzne [...], a następnie na próbie rozpoznania, opisywania i opracowania repertuaru piśmienniczego” – T. Stolarczyk, *Historia w bibliologii. Rola badań historycznych w odtwarzaniu dziejów bibliotek i księgozbiorów*, [w:] *Oblicza współczesnej bibliologii. Konteksty i transgresje* („Nauka, Dydaktyka, Praktyka”, t. 154), red. G. Czapnik, Z. Gruska, J. Ładorucki, Łódź–Warszawa 2014, s. 18.

⁴ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3630; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 191.

⁵ BWS DWI, sygn. XVIII O. 693; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

⁶ BKFT, sygn. 1727 III Stare Druki.

⁷ ADWI. LCG; CPDCL, s. 69; APDK. KKDPt; APDK. CPCS; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

⁸ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3530; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 191.

⁹ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3079; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

¹⁰ APDK. CPDCLv: Estreicher, t. 8, s. 119; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

¹¹ BWS DWI, sygn. XVIII Q. 3614; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 191.

¹² BKFT, sygn. 1126 II adl. Kraków, Drukarnia Balcera Smieszkwica 1669.

¹³ BKFT, sygn. 964 II Stare Druki.

¹⁴ BKFT, sygn. 1823 III Stare Druki.

¹⁵ BKFT, sygn. 1510 III Stare Druki: Aleksander Lorencowicz.

¹⁶ CPDCL; APDK. CPDCLv: Estreicher, t. 17, s. 142; APDK. CPCS; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

¹⁷ BKFT, sygn. 963 II Stare Druki.

¹⁸ BKFT, sygn. 1122 II Stare Druki.

radz)¹⁹, *Kolęda gospodarska* (Gidle)²⁰, *Korona Świętym Panskim* Manweta Grabowskiego (Sieradz)²¹, *Krolowa Nieba y Ziemi* Stefana Ponińskiego (Sieradz)²², *Księgi o gospodarstwie* Pietro de Crescenzi (Sieradz)²³, *Lapis angularis* (Gidle)²⁴, *Lutnia wdzięczno-brzmiąca* Andrzeja Karpia (Gidle)²⁵, *Messiasz* Stanisława Karnkowskiego (Łowicz)²⁶, *O Bostwie Syna Bozego* Jakuba Wujka (Piotrków Trybunalski)²⁷, *O Lichwie* Marcina Śmigleckiego (Piotrków Trybunalski)²⁸, *O żywocie, cudach y postępku kanonizacyey Błogosławionego Jacinka* (św. Jacka) Antoniego Grodzickiego (Sieradz)²⁹, *Pokoy Bez Pokoiv* Waleriana od św. Hieronima (Sieradz)³⁰, *Postilla orthodoxa* Marcina Białobrzzeskiego (Łowicz)³¹, *Prerogatywa Zakonu Kaznodziejskiego* Józefa Tomasza Grzegorza Szymaka (Sieradz)³², *Przestroga Pastyrska* Stanisława Reszki (Łowicz)³³, *Przewodnik grzeszników* Luisa de Granada (Gidle)³⁴, *Przyłbica żołnierska* (Gidle)³⁵, *Przyjaciel w ostatniej potrzebie* doznany Cypriana Sapeckiego (Gidle)³⁶, *Rok niebieski* Jana Nadasi (Gidle)³⁷, *Rozmyślania Nabozne* św. Augustyna przetłumaczone na język polski przez Piotra Tryznę (Sieradz)³⁸, *Rozwiązanie pięćdziesiąt y dwu quaestiy ministrów nowoewangelickich* Adriana Junge (Piotrków Trybunalski)³⁹, *Rycerz Zbrojny* Samuela Baszkowskiego (Sieradz)⁴⁰, *Sekret Pobożności* Adama Naromowskiego (Sieradz)⁴¹, *Wieniec s. Augustynowi uwity* Jacka Liberiusza (Gidle)⁴², *Wschod y Zachod Słon-*

¹⁹ BWSDWł, sygn. XVIII F. 5490; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 188.

²⁰ BKFT, sygn. 1127 II adl. 2; Kraków, Drukarnia Balcera Smieszkowica 1669.

²¹ BWSDWł, sygn. XVIII F. 5414; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 188.

²² BWSDWł, sygn. XVIII F. 5814; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 189.

²³ APDK. CPCS; Estreicher, t. 3, s. 450–451; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁴ BKFT, sygn. Stare Druki adl. 4.

²⁵ BKFT, sygn. 1817 III Stare Druki.

²⁶ APDK. CPCLv; Estreicher, t. 8, s. 120; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁷ APDK. KKDPt; Estreicher, t. 22, s. 381–382; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁸ APDK. KKDPt; Estreicher, t. 3, s. 308; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

²⁹ APDK. CPCS; Estreicher, t. 10, s. 485–486; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

³⁰ BWSDWł, sygn. XVIII F. 5517; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 189.

³¹ APDK. CPDCLv; Estreicher, t. 8, s. 6; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

³² BWSDWł, sygn. XVIII Q. 3343; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

³³ Ossolineum, sygn. Oss. XVI.Qu.1860.

³⁴ BKFT, sygn. 985 II Stare Druki.

³⁵ Kraków, Drukarnia Balcera Smieszkowica 1640.

³⁶ BKFT, sygn. 1121 II Stare Druki.

³⁷ BKFT, sygn. 297 I Stare Druki.

³⁸ BWSDWł, sygn. XVII O. 455; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 182.

³⁹ BUW, sygn. SD 614. 900.

⁴⁰ BUW, sygn. Sd 713.882.

⁴¹ BWSDWł, sygn. XVIII Q. 3277; Estreicher, t. 12, s. 37; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 192.

⁴² BKFT, sygn. 965 II adl. 2 Stare Druki.

ca Sprawiedliwosci Piotra Dunina (Sieradz)⁴³, *Zbior na Wybor Panegiryczno Kaznodziejskich Perel* Maurycego Rostkowskiego (Sieradz)⁴⁴, *Żywot Ignacego Loiole* Pedro de Ribadeneyra w tłumaczeniu Jakuba Szafarzyńskiego (Gidle)⁴⁵, *Żywoty Świętych Piotra Skargi* (Gidle, Sieradz)⁴⁶.

W bibliotekach klasztornych XVI–XVIII wieku książki były klasyfikowane przedmiotowo: Biblie, Teologia, Zbiory kazań, Ascetyka, Mistyka, Hagiografia, Dzieła polemiczne, Historia kościelna i świecka, Varia. Również i wymienione dzieła można w ten sposób zaklasyfikować, ale jest to podział bardzo nieostry. Te same książki można czasami zakwalifikować do 2 działów.

Język polski w interesujących nas bibliotekach Braci Kaznodziejów reprezentowały 54 dzieła, z czego z gidelskiej biblioteki pochodziło 16 dzieł, z łączyskiej 2 dzieła, z łowickiej 6 dzieł, z piotrkowskiej 4 dzieła, z sieradzkiej 26 dzieł. Stanowiło to około 4% wszystkich ksiąg z interesujących nas bibliotek dominikańskich w omawianym okresie. Były to *Biblie*, dzieła teologiczne, zbiory kazań, dzieła ascetyczne, mistyczne, polemiczne, z historii kościelnej i publikacje o różnej tematyce. Zdecydowana większość spośród nich reprezentowała tematykę kościelną, jedynie 2 dzieła można zaliczyć do literatury świeckiej (*O Lichwie* i *Księgi o gospodarstwie*).

Dzieła pochodzące z tychże bibliotek wydawane były w formatach: 2° (*Korona Świętym Panskim*, *Zbior na Wybor*, *Kazania Niektóre*, *Wschod y Zachod*, *Pokoy Bez Pokoiv*, *Krolowa Nieba y Ziemi*, *Pierscienie*, *Kazania na niedziele całego roku*, *Arka Testamentu*, *Świątnica Pańska*, *Kazania dwojake*, *Żywoty Świętych Piotra Skargi*), 4° (*Człowiek Chrzescianski*, *Przewodnik grzeszników*, *Rycerz Zbrojny*, *Kazania Franciszka Salezego*, *Gospodarz nieba*, *Kolęda gospodarska*, *Przyłbica żołnierska*, *Lapis angularis*, *Gospodyni nieba*, *Lutnia wdzięczno-brzmiąca*, *Kazania na niektóre święta i niedziele* Szymona Karpińskiego, *Anatomia Dvchowna*, *Żywot Ignacego Loiole*, *Wieniec s. Augustynowi uwity*, *Dni Roczne Swietych*, *Prerogatywa Zakonu Kaznodziejskiego*, *Głos Pana*, *Przyjaciel w ostatniej potrzebie doznany*, *Przestroga pastyrka*, *Sekret pobożności*), 8° (*Apostolstwo*, *Rozmyślenia Nabozne*, *Rok niebieski*), 12° (*Rozwiązanie pięćdziesiąt*)⁴⁷.

⁴³ BWSDWi, sygn. XVIII F. 5516; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 189.

⁴⁴ BWSDWi, sygn. XVIII F. 5489; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 188.

⁴⁵ BKFT, sygn. Cim. 617.

⁴⁶ APDK. CPCS; BKTF, sygn. 1899 III Stare Druki; E. Streicher, t. 17, s. 162; APDK. CPCS: E. Streicher, t. 17, s. 162–163; T. Stolarczyk, *Siedemnastowieczne inwentarze...*

⁴⁷ BKFT, sygn. 985 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1510 III Stare Druki; BKFT, sygn. 1122 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1125 II Stare Druki adl. 1; BKFT, sygn. 1127 II adl. 3; BKFT, sygn. Stare Druki adl. 4; BKFT, sygn. 964 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1817 III Stare Druki; BKFT, sygn. 963 II Stare Druki; BKFT, sygn. 1727 III Stare Druki; BKFT, sygn. 1818 III Stare Druki; BKFT, sygn. 1823 III Stare Druki; BKFT, sygn. 297 I Stare Druki; BKTF, sygn. 1899 III Stare Druki; BKFT, sygn. Cim. 617; BKFT, sygn. 965 II adl. 2 Stare Druki; BKFT, sygn. 1121 II Stare Druki; BUW, sygn. Sd 713.882; BUW, sygn. SD 614. 900; Ossolineum, sygn. Oss. XVI. Qu.1860; T. Stolarczyk, *Inwentarz inkunabułów...*, s. 182–183, 188–189, 191–192.

Książki wydane w formatach 2° i 4° oprawione były najczęściej w tekturę pokrytą skórą brązową, rzadziej białą i czerwoną oraz pergaminem żółtym, czasami białym. Niektóre z nich miały zdobione tłoczenia. Z kolei druki w formacie 8° oprawiane były w pergamin, papier, tekturę oraz deskę pokrytą skórą brunatną. Książka w formacie 12° oprawiona była w papier i pergamin⁴⁸.

Polonika należące do interesujących nas bibliotek dominikańskich drukowane były na terenie Rzeczypospolitej Obojga Narodów: w Krakowie, Poznaniu, Kaliszu, Lublinie, Warszawie, Wilnie, we Lwowie i w Łucku⁴⁹.

„[...] począwszy od 2. połowy XVI w., [...] w bibliotekach dominikańskich zaczynały pojawiać się książki w języku polskim – rodzimych autorów, bądź tłumaczenia [...]. Jednak mimo wszystko górowało nadal zdecydowanie piśmiennictwo w języku łacińskim, co było charakterystyczne dla wszystkich bibliotek zakonnych”⁵⁰.

POLONICA IN THE LIBRARIES OF THE DOMINICAN MONASTERIES IN GIDLE, ŁĘCZYCA, ŁOWICZ, PIOTRKÓW TRYBUNALSKI AND SIERADZ, FROM THE SIXTEENTH TO THE EIGHTEENTH CENTURY

SUMMARY

In the libraries of the Dominican monasteries in Gidle, Łęczyca, Łowicz, Piotrków Trybunalski and Sieradz there were 54 polonica: 16 works in the library in Gidle, 2 in Łęczyca, 6 in Łowicz, 4 in Piotrków and 26 in Sieradz. This amounted to about four per cent of all the volumes held by these Dominican libraries, as can be proved on the basis of the library inventories in the Archive of the Polish Province of Dominicans in Cracow, the Diocesan Archive in Włocławek as well as on the basis of the ex-Dominican book collections held by the University Library in Warsaw, the Library of the Higher Theological Seminary in Włocławek and the Library of the Dominican College of Philosophy and Theology in Cracow.

SŁOWA KLUCZOWE:

Biblioteki klasztorne, dominikanie, Polska Środkowa, polonika, XVI–XVIII wiek

⁴⁸ Zob. sygnatury w p. 39.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ T. Stolarczyk, *Analecta dominicana. Szkice z dziejów Zakonu Braci Kaznodziejów w Polsce środkowej (XIII–XVIII w.)*, Wieluń 2016, s. 237–238.

KEYWORDS:

Monastic libraries, Dominicans, Middle Poland, polonica, the period from the sixteenth to the eighteenth century